

Голубішко І. Ю.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури
Камянець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Лаврова А. О.,
кандидат філологічних наук, доцент

АНГЛОМОВНА ПОЕЗІЯ НІГЕРІЇ ПРО ГРОМАДЯНСЬКУ ВІЙНУ 1967–1970 РОКІВ

Анотація. У статті відзначено безумовну своєрідність поетичного слова, особливість таланту нігерійських авторів, які посідають завдяки своїй діяльності важливе місце в культурному та соціальному житті цього континенту. Метою даної розвідки є аналіз поетичних творів нігерійських авторів, присвячених подіям громадянської війни у цій країні (1967–1970 рр.). Мета визначає завдання – розглянути жанрово-тематичне розмаїття поетичних творів, відображення національної ідентичності у поезіях. Актуальність даної статті визначила недостатня вивченість творів африканських поетів (і нігерійських зокрема).

Нігерійська поезія, безсумнівно, збагатила нашого читача цінностями культури африканського континенту і дала йому змогу краще пізнати надбання молодих літераторів, що працювали в умовах війни і безпосередньо після неї, зрозуміти внутрішній світ ліричних героїв та заохотити читачів до глибшого проникнення в поетичну скарбницю Африки. Поезія Нігерії – це екзотика та африканські барви, немов би послання українцям здалека, але з іншого боку – в цих текстах багато реалій, близьких українському суспільству: військовий стан, перегуки між складними ситуаціями у суспільстві, мовні сутічки зокрема.

Поезія про незалежність Нігерії часом висловлює не ворожість між різними регіонами країни, а радше відчуття визволення від колоніального рабства. Такий матеріал культивує почуття нігерійства, оформлене з точки зору переліку різних компонентів країни, їх якостей і характеристик.

Отже, воєнна поезія Нігерії періоду громадянської війни значною мірою є частиною похвали, очорнення і оповідних традицій, таких типових для нігерійської літературної традиції. Як правило, саме військове керівництво обох сторін є предметом цих поезій.

Поезія виражає відчуття важливості збереження Федерації та наполягає, що цілісність нації підтверджується жертвами війни. У зв'язку з цим таку поезію можна розглядати ширше – у контексті змін у вираженні самототожності.

Ключові слова: вірш, англomовна поезія, Нігерія, національна ідентичність, громадянська війна.

Постановка проблеми. Колишня колонія Великої Британії Нігерія у ХХ ст. пережила жакливу громадянську війну, людські втрати від якої склали близько 3 млн загиблих з обох сторін. Конфлікт став результатом економічних, етнічних, культурних та релігійних стосунків між народами Нігерії. Країна була штучною структурою, яку створила Великобританія, яка не враховувала лінгвістичні, етнічні та релігійні відмінності. Конфлікт тривав з 6 липня 1967 р. до 15 січня 1970 р. Сепаратисти проголосили незалежну республіку Біафру і з цього моменту розпочалися бойові дії. Громадянська війна Нігерії поряд із В'єтнамською війною вважається найбільш кровопролитним конфліктом 1960-х років. Безумовно, ці події не могли не відбитися у нігерійській літературі як цього періоду, так і у подальшому. Отже, *метою* даної розвідки є аналіз поетичних творів нігерійських авторів, присвячених подіям громадянської війни у цій країні (1967–1970 рр.). Мета визначає завдання – розглянути жанрово-тематичне розмаїття поетичних творів, відображення національної ідентичності у поезіях; відзначити безумовну своєрідність поетичного слова, особливість таланту окремих авторів, які посідають завдяки своїй діяльності важливе місце в культурному та соціальному житті цього континенту.

Аналіз джерел. Слід зауважити, що африканській літературі присвячено не так багато студій і розвідок у вітчизняній літературознавчій науці, не зважаючи на те, що серед письменників Нігерії є і лауреат Нобелівської премії Воле Шойнка (Аківанде Олуволе Бабатунде Соїнка), і перший англomовний поет-модерніст Африки Габріель Імомотімі Окара, і один з найталановитіших поетів Крістофер Іфеканду Окігбо, що загинув під час бойових дій у віці 35 років. Серед публікацій українською мовою можемо відзначити низку перекладів у журналі іноземної літератури “Всесвіт” (1959–1990 рр., поезія Нігерії представлена у № 9 1973 року і № 12 1975 року) [1], антологію “Поезія Африки” [2], яку було видано 1983 року та статтю О. Б. Паньківа “Поезія Африки мовою Тараса Шевченка” [3] (однак ця стаття присвячена, перш за все, перекладацьким студіям щодо африканської поезії). У своєму дослідженні літературознавець підкреслював, що “поезія Африки, безсумнівно, збагатила нашу літературу цінностями культури африканського континенту і дала змогу читачам краще пізнати надбання африканських літератур, зрозуміти внутрішній світ ліричних героїв і заохотити перекладачів до глибинного проникнення в поетичну скарбницю Африки” [3, с. 83]. Дещо більше розвідок, присвячених саме англomовній літературі Африки і, зокрема, Нігерії, зустрічаємо в англomовних [4; 5; 6; 7] та російських академічних виданнях [8; 9]. Саме така недостатня вивченість творів африканських поетів (і нігерійських зокрема) і визначила актуальність даної статті.

Матеріали дослідження. В останні роки у Нігерії популярними стали воєнні мемуари, статті, що присвячені подіям і особистостям громадянської війни в країні, поезії, написані у роки війни (1967–1970).

Домінуючою характеристикою віршів (поряд із осудом, що своїм корінням іде в традицію суду і дидактизмом, який розвився з традиції релігійного вірша) є похвала. Тут перед публікою були представлені якості крупних діячів федеральної армії та уряду – самого Якубу Говона, Маммана Шува, Усмана Хасана Каціна та інших. Зазвичай їхні особистісні якості (хоробрість, стійкість, лідерство) склали стандартну тему [10, с. 219]:

*Leader of the age, my heart bids me
make this song for you. Major Yakubu Gowon, great one,
leader of soldiers.
The world recognises you, your zeal and your honesty.
Your patience is very great. You have no elder, only younger
brothers among
all the soldier-governors.
You have no fear, only respect for others. If any man opposes
you or acts shamelessly, compel him to return to the road,
commander of the host of soldiers.
fader of the centre here in the north, Hassan, lion,
your fearless nature is a wonder. We enjoy the fruits, you
labour at them.
You it is that train our soldiers.
Your great zeal, Mamman Shuwa has long been known,
and now today I shall include ii in this account or
the soldiers.
I too would like to learn – I refuse to swerve from the road;
give me the form to sign, Muhammadu Shuwa, who holds
the reins of the
soldiers.
Like a great steed that fills the eye, Murtala, leader of men,
you who set brave men to work, to cook – not tuwo but
soldiers cannon.
Major Yakubu Dan Juma, lenfold greetings!*

Тоді як наведений приклад відображає типовий зміст більшої частини хвалебної поезії того періоду, адресованої “великим людям”, Акілу Алію також використовує той самий стиль в оспівуванні рядового солдата [10, с. 220–221]:

*And now, very soon, I wish to turn my attention
to great men, calling them and praising them, without
distinguishing rank,
brave men, men of sheer courage, wholesalers of fire,
soldiers.
Pioneers in the battlefield! Those who make strong men
hospital patients!
Those who turn while cloth into check cloth! Those who
teach lepers to drive!
Those who lay strong men low – soldiers!
Crawling, going into holes or sinking deep in water,
now that Ojukwu has gone too far in his eagerness,
strike him down, harry him ceaselessly.
Most surely no sluggard can be a soldier.
Well, my fine young men, today there can be no more
enjoying an easy life.*

Поет орієнтується на людину, граючи зі стосунками між цією людиною і роллю або статусом, що очікується від нього/неї. Персоналізований характер традиції похвали також означає, що її зворотній бік, очорнення, також спрямований особистісно, цього разу на Оджукву (Чуквуекека Одумегву-Оджукву – нігерійський політичний і військовий діяч, засновник

частково визнаної держави Біафра у роки громадянської війни в Нігерії, що належав до народу іґбо) [10, с. 221]:

*Soldiers who leave no malicious attack unavenged; who
fear no quarrel;
it is you who subjugate the shameless one the one who has
deviated far from the right way.
Toss him and catch him like a stone in carabke.
Give him your sort of cola-nuts, that he has asked for!
And since he has provoked you, do your duty by him.
Don't let Ojukwu get away with it, soldiers.
Hey Ojukwu! You lie! Your guessing game
and your soothsayers are both given the lie.
Brave men are after you and they
will catch you, the soldiers.
What's the matter with you, Ojukwu? I see you frown,
and increase the intensity of your screaming.
Has some calamity come upon you?
Yes you've met the rage of the soldiers.
Don't be afraid! A grown man does not cry at the razor.
Wherever you are, inside or outside, slow down and go
and seek peace from the soldiers.*

Більшість віршів базуються на такому чергуванні похвали і очорнення. Значна частина поезії спрямована проти іґбо, у деяких випадках очорнення Оджукву змальовує картину, в якій він несе відповідальність за те, що збив з вірного шляху народ іґбо. Наприклад, у вірші поетеси Алхаджі Яр Шеху [11, с. 15]:

*God is not unjust, and He abhors discord,
He ordained authority, whereby the one who does ill will
be held,
And brought to justice without hostility.
You were invited to come and reach an accommodation,
but you turned away in enmity,
You were coaxed and encouraged,
in order to calm the situation and reach agreement,
But you said you did not know Nigeria.
Ojukwu it was who was inciting you, trying to blind your
sense of reason,
He split you from your government, in preparation for your
desiruction,
In order to ruin our great nation. Nigeria.
He called you to hand over yourselves, your children
and your wealth,
With which to purchase a whole load of trouble; a few
transport planes
Will do you little good in the fight.*

У низці поезій репрезентовано хронологію подій, що призвели до початку бойових дій, і нарис ходу війни на момент написання. Наприклад, “Падіння Енугу”, “Історія війни в Нігерії з моменту її початку 27/5/67 до 7/10/67” Муді Спікіна, де автор викладає своє розуміння послідовності подій, що призвели до відокремлення, тим самим обґрунтовуючи відповідальність Оджукву за війну. Поема детально описує хід наступу і відступу, наземні і повітряні атаки, а також розташування федеральних сил та їх старших офіцерів.

Фонова оповідь у низці віршів Альхаджі Яр Шеху містить у собі картину Нігерії до початку війни, в якій кожна частина країни вносила ресурси до цілого: північ – зернові культури, бавовну, металообробку, шкіру; південь – нафту, пальмову олію, горіхи коли та багато іншого.

В уявленні про жертви і хоробрість солдат, такого розповсюдженого у поезії, лежить поняття “Єдина Нігерія”, що є викуваним з боротьби та болю; концептуально це не формулюється напругу, але проявляється у кілька способів та, найочевидніше, у посиланнях на участь нігерійських солдат у попередніх війнах [10, с. 225]:

*Yours is great heroism, and the world knows it
no one doubts it. If they speak of courage, they speak of you,
soldiers.*

*You performed thus in far-off lands, your zeal spreading far
and wide.*

*Then how much the more here at home – how can anyone
imagine you might fail us?*

Not I for one can think such a thing of the soldiers.

Warriors, this is your day! Your fellow-soldiers know you.

The enemy know you.

*You're not pleasant opponents, you, who lay strong men
low, soldiers.*

Тут варто відволіктися від громадянської війни, щоб подивитися на артикуляцію нігерійської ідентичності по відношенню до інших артикуляцій, які можна помітити у більш ранній поезії. Це вираження ідентичності як нігерійця на противагу Біафрану контрастує з ранішніми ідентифікаціями як північного у порівнянні з південним або навіть як штату Кано порівняно з іншими штатами. В уривку з “Арени” поета Сааду Зунгура “Північ, республіка чи монархія?” є чітке уявлення про антипівденні настрої, якими просякнуті дебати у період до здобуття незалежності, які засновані на страху потрапити під політичний контроль Півдня після здобуття незалежності. Однак у випадку з поемою Сааду Зунгур це виражається у заклику до представників Півночі провести радикальні реформи з метою покращення соціальних і політичних умов у межах захисту від панування Півдня. Інший, більш прямий і типовий вираз північної солідарності в опозиції до Півдня, містить наступний уривок з поезії Ібрагіма Каціни “Попередження мешканцям півночі” [11, с. 24]:

*In the name of God I write this poem,
I beseech you Lord to grant me skill in speech,*

My earnest entreaty is

That no stranger ensnares our North,

And makes it his, it is ours alone.

My fellow people of the North,

I bend my knee to you,

To you in love and respect,

In solidarity without ill will,

May God show us all the way.

Let us put on our armour down to our buttocks,

And drive out our enemies, they are our foes,

Let them cross the Niger and the Benue,

And go back there, leaving us alone

In our North.

Поезія про незалежність Нігерії часом вражає іншим тоном, що висловлює не ворожість щодо Півдня, а радше відчуття визволення від колоніального рабства. Такий матеріал дає відчуття нігерійства, оформлене з точки зору переліку різних компонентів країни, їх якостей і характеристик, а також індивідуального внеску до складу Нігерії, але у тій самій степені без прихильності до Однієї Нігерії, народженої жертвою, яку можна побачити у віршах про громадянську війну. Тим не

менш, одна з тем, яку можна побачити у політичних віршах ранішнього періоду, полягає у тому, що досягнення самоврядування у 1959 р., а згодом і незалежності у 1960 р. відбулося завдяки боротьбі і зусиллям лідерів певних партій. Можливо, тому нову поезією Нігерії відкриває “Пісня свободи” Гарба Ебісіді Фунтува [11, с. 56–57]:

All four regions I will talk of,

No major town will I leave out,

I do not joke,

Says Garba Ebisidi,

Who wrote this poem.

Northerners come hither,

Come to this place with goodwill,

Take the soap and sponge,

And my hope is, my desire is

That you will wash yourselves entirely clean.

You in the West come quickly,

I will give my gifts and more,

Since we have settled on the division.

We can have no more demands,

Let there be praise and praise again.

You in the South set your minds,

Now that the way has been set before us,

The time for wrestling is now over,

The time for new life is here,

There is nothing to flee from in this land.

In Lagos the city of business,

We know you were always active,

And that is why we are now free,

In Nigeria, let us not forget.

Since I see the country is one,

And things have come together,

That is why there are things I want to say,

In this poem I will not leave it,

Rather come out and say it openly.

Висновки. Воєнна поезія Нігерії періоду громадянської війни значною мірою є частиною похвали, очорнення і оповідних традицій, таких типових для нігерійської літературної традиції. Як правило, саме військове керівництво обох сторін є предметом цих поезій.

Поезія виражає відчуття важливості збереження Федерації та наполягає, що цілісність нації підтверджується жертвами війни. У зв'язку з цим таку поезію можна розглядати ширше – у контексті змін у вираженні самототожності. Можливо, помилкою було б думати про поступове розширення масштабу міста-держави до Північного регіону, Нігерії і Африки. Альтернативні, а інколи і врівноважуючі вираження ідентичності публічно формулюються у поезіях залежно від обставин, у яких пишуться і читаються вірші. Дослідження поезії африканського континенту є надзвичайно перспективним, тому в наших подальших розвідках буде цікавим висвітлення питань переосмислення у сучасній африканській літературі міфічних трансформацій, пошук перетинів з європейською та азійською міфологічною традицією.

Література:

1. *Всесвіт*. Київ. 1959–1990.
2. Ляхович А. Некоторые особенности развития англоязычной литературы Нигерии (1952–1991). *Вестник СПбГУ*. Сер. 13. 2015. Вып. 1. С. 73–80.
3. Мокрушина З. В. “Фортепяно и барабаны”: нигерийские литераторы о неокOLONIALИЗМЕ. *Вестник СПбГУ*. Сер. 13. 2016. Вып. 2. С. 30–40.
4. Паньків О. Б. Поезія Африки мовою Тараса Шевченка. *Наукові праці. [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]*. Сер.: Філологія. *Літературознавство*. 2012. Вип. 181. Т. 193. С. 83–87.
5. Поезія Африки : антологія. Київ : Дніпро. 1983. 182 с.
6. Genis G. *South African Great War Poetry 1914–1918: A Literary-historical Analysis*. Univ. of South Africa Press, 2014. 378 p.
7. Hiskett M. *An Anthology of Hausa Political Verse*. Hausa Edited Texts and Annotated. London : SOAS, 1977. 80 p.
8. Kola E. War and Nigerian Poetry: Peter Onwudinjo as a Case in Point. *Okike : Chinua Achebe Memorial Edition*, 2000. P. 279–295.
9. Okoye Ch. Poetics of Pathos: Achebe’s War Poetry. *Mgbakoigba, Journal of African Studies*. Vol. 5. No. 1. December 2015. P. 1–8.
10. Skinner A. N., Galadanci M. K. M. Qatar Soja – a Hausa poem on the Civil War. *Spectrum*, 1973. № 3. P. 97–125.
11. Smith M. G. The social functions and meaning of Hausa praise-singing. *Africa*. 1973. № 27. P. 26–45.

Holubishko I., Lavrova A. Nigerian english poetry on the 1967–1970 civil war

Summary. The article deals with the unconditional originality of the poetic word, the peculiarity of the talent of Nigerian authors, who take an important place in the cultural and social life of this continent. The purpose of this research is

to analyze the poetic works of Nigerian authors on the events of the civil war in this country (1967–1970). The goal defines the task – to look at the genre-thematic diversity of poetic works, the reflection of national identity in poetry. The relevance of this article was determined by the lack of study of the works of African poets (Nigerian in particular).

Nigerian poetry has undoubtedly enriched our readers with the cultural values of the African continent and given them a better understanding of the achievements of young writers who worked during and after the war, understand the inner world of lyrical characters and encourage readers to delve deeper into Africa’s poetic treasury. Nigerian poetry introduces us to Africa’s colours and originality, like a message to Ukrainians from afar, but on the other hand – in these texts there are many realities close to Ukrainian society: martial law, echoes between difficult situations in society, language clashes in particular.

Poetry about Nigeria’s independence sometimes expresses not hostility between different regions of the country, but rather a sense of liberation from colonial slavery. This material cultivates a sense of Nigeria, designed in terms of a list of different components of the country, their qualities and characteristics.

Thus, Nigeria’s military poetry during the Civil War is largely part of the praise, denigration, and narrative traditions so typical of the Nigerian literary tradition. As a rule, the military leadership of both sides is the subject of these poems.

Poetry expresses a sense of the importance of preserving the Federation and insists that the integrity of the nation is confirmed by the victims of the war. In this regard, such poetry can be considered more broadly – in the context of changes in the expression of identity.

Key words: poetry, English poetry, Nigeria, national identity, civil war.